

УДК 141.7:316.42

DOI <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i36.1113>

О. Н. Кубальський

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-6071-592X>кандидат філософських наук,
здобувач

Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

ЗМІНИ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ЛЮДИНИ В ЕПОХУ СОЦІАЛЬНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ: РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ НАУКИ

Постановка проблеми. Виклики соціально-турбулентного простору зумовлюють суттєві зміни соціокультурних орієнтацій людини та суспільства, що знаходять відображення в системі науки. У хаотичних змінах сучасного суспільства потенційно можливими стають незвичайні комбінації світоглядних елементів, відбувається модифікація норм, моделей соціальної активності, посилюється світоглядний і поведінковий плюралізм. При цьому одні відчують сплеск соціальної активності в перетворенні навколишнього соціального простору, інші – крах ідейної системи координат, який у кращому випадку з часом трансформується у пошук нових соціокультурних та світоглядних орієнтирів. Під впливом суспільної кризи, фундаментальних соціально-політичних та економічних змін, зростання соціальної невизначеності людина залишається без точки опори, без твердих переконань, і вона губиться у світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика соціокультурних орієнтацій людини в епоху соціальної турбулентності знайшла своє відображення у творчості вітчизняних діячів науки та культури, які сформулювали базові положення формування соціокультурних та світоглядних орієнтирів. Це, зокрема В. Зубов, О. Зазимко, Л. Кривега, М. Кисельов, О. Панченко та інші. Задля визначення ролі і значення науки в нових соціальних орієнтаціях людини необхідно взяти до уваги доробок Ф. Бекона, Д. Белла, П. Друкера, О. Решетняка, О. Сахненка, О. Яницького тощо. Серед зарубіжних дослідників простору соціальної турбулентності слід виокремити У. Еко, У. Бека, Й. Хейзінгу, С. Армстронга та ін., які доволі аргументовано пишуть про наступ «нового середньовіччя» (ідея про трансформацію техногенної цивілізації в «нове середньовіччя» була висунута М. Бердяєвим ще в 1923 р.) або «нового феодалізму», який стимулюється інформаційно-технічною революцією.

Мета статті – обґрунтувати роль науки та її значення в епоху соціальної турбулентності, вивчити та проаналізувати світоглядно-аксіологічні, соціокультурні, поведінково-мотиваційні зміни орієнтацій людини в турбулентному суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Проблеми соціальної ідентифікації, пошуку себе в соціальному світі, що постійно ускладнюється, набувають першочергово значення. Вирішальну роль на цьому етапі відіграє інформаційне середовище турбулентного суспільства, яке стимулює «відбір, класифікацію, категоризацію фактів і явищ суспільного життя, їх інтерпретацію, тобто пропонує широку різноманітність просоціальних моделей поведінки, що істотно впливають на формування ціннісних орієнтацій особистості» [9, с. 135].

На цьому етапі може виникнути загроза, передусім серед молоді, втечі від проблемної та нестабільної реальності у реальність віртуальну, коли «життя перетікає в комп'ютерну гру, де все можна почати з чистого аркуша, заново, а знайти нове життя виявляється так просто, що воно втрачає самоцінність. Небезпечним наслідком цього може стати втрата почуття незворотності часу і самого життя, втрата сенсу, що призводить до гострого переживання екзистенціальної кризи. Іншим негативним наслідком віртуалізації є формування кліпової свідомості, яка проявляється у фрагментарності, синкретичності, розрізненості мислення, ситуативної пов'язаності, труднощів формування понятійного плану мислення» [11, с. 88].

Наведений вище приклад втечі молоді людини у віртуальну реальність являє собою не що інше як спробу адаптації до повної напруги середовища, тобто одна з трьох описаних О. Панченко можливих реакцій людини і суспільства на явища соціальної турбулентності: «...щоб витримати турбулентність, люди роблять якісь дії, що знімають напругу. Якщо турбулентність не закінчується або посилюється, вони поступово втрачають здатність до позитивної адаптації. Люди обирають таку реакцію на напругу, яка призводить їх до деградації» [11, с. 89]. У своїй свідомості вони намагаються витіснити реальність, переходять на стадію заперечення і гніву, відкидають сам факт існування небажаних явищ і процесів, заміщають їх фантазіями, що тимчасово дає розрядку. Однак, реальність нікуди не щезає і її ігнорування обертається цинізмом під виглядом прагматизму.

Інший сценарій – фрагментація соціуму, коли один сегмент (етнічний, расовий, гендерний)

протиставляє себе іншим. «Нації розпадаються на регіональні групи, які, у свою чергу, дробляться на ще більш дрібні етнічні групи заради спрощення процесу прийняття рішень. Природні лінії поділу суспільства перетворюються в барикади» [11, с. 89]. Із загрозою такого розвитку подій пов'язують ймовірний остаточний провал політики мультикультуралізму в Європі у зв'язку із різким зростанням міграційних потоків, що змінюють повсякденність, викликають різноманітні обмеження й, як наслідок, спричинюють поширення у світоглядних орієнтаціях сучасної людини егоїстично-націоналістичних і радикальних настанов.

Нарешті, третій сценарій передбачає «занурення індивідів у свій особистий світ і відмову від всіх соціальних зв'язків та зобов'язань, які могли б залучити їх до актуальних справ суспільства» [11, с. 89]. Саме така поведінка, як вже зазначалось вище, властива для Homo Informaticus. Суспільна практика наочно доводить, що вражаючий успіх інформаційних технологій не додали людині доброти, гуманності, вихованості, гідності.

Наведені сценарії, на щастя, не єдині можливі. Адже саме в умовах краху ідейної системи координат народжуються нові ідеї-орієнтири: множаться політичні програми, моделі національних ідей, містичні течії. «Людина дивиться на світ, в якому впізнає або може чи хоче впізнати себе саму, отже, на споріднений за душевним порухом і духом її устремлінь світ. Вона бачить вічне у тлінному, безкінечне у кінцевому, бачить дух буття й дух життя навіть за умови, коли та чи інша предметна її форма втрачає будь-які ознаки життя-буття власних предметних форм. Але не просто бачить, а визначає ним (ними) свою власну поведінку, що є світо-відповідною змісту того світу, що наповнює її душу як тотожну йому в співмірних і співставимих чинниках» [5, с. 120]. На шляху цього пошуку створюються передумови для творчого самопроєктування особистості, коли вона «бере на відповідальність за власне життя, стаючи не лише його автором, а й творцем самої себе» [13, с. 7].

Соціально-турбулентний простір, як зауважують В. Зубов та Л. Кривега, виявляється сприятливим середовищем для розвитку в сучасної людини «прагнення до різноманітних форм реалізації власного творчого потенціалу. Зазначимо, що за доби індустріального суспільства творчий потенціал особистості не був затребуваним в умовах домінування стандартизованої промисловості в суспільстві. У постіндустріальному суспільстві починає актуалізуватися ідея можливості гармонійного поєднання людини та природи, інтелектуального прогресу світової цивілізації, коли особистість у виявах її творчого потенціалу виступає як самоціль суспільного прогресу, а високий ступінь самостійності кожної людини надає праці справжній творчий характер» [6, с. 67]. В цьому ж ключі

оцінює роль соціально-турбулентного середовища у психологічному розрізі і О. Панченко: «Розглядаючи роль особистості в придбанні навичок турбулентного мислення, підкреслюємо, що цей процес відбувається не одноразово, а формується протягом усього життя людини шляхом безперервного навчання, виховання і самовиховання» [10, с. 47]. В. Зубов та Л. Кривега слушно зауважують: «Інноваційна активність особистості стає невід'ємною характеристикою розвитку сучасного суспільства: здатність мислити й діяти творчо та почувати себе впевнено й свідомо постає категоричною вимогою під час вирішення будь-яких завдань в умовах глобалізації» [6, с. 67].

Для позначення здатності мислити й діяти творчо О. Панченко застосовує категорію «турбулентне мислення», яке трактує як «специфічне явище, що відбувається в розумовому процесі, засноване на неформальному, евристичному підході до аналізу ситуації і прийняття рішень (досвід, креативність, інтуїція, винахідливість тощо). Таке мислення формується шляхом як належного формування соціокультурного середовища, так і занять із самовдосконалення особистості, що включають різні стратегії розвитку» [11, с. 89].

Іншим вектором змін соціокультурних орієнтацій людини та суспільства в умовах соціальної турбулентності стає поширення прагматичних настанов і посилення впливу логіки здорового глузду. «У світоглядному комплексі сучасної людини посилюються прагматичні нотки щодо конструювання власної стратегії життя в умовах обмеження можливостей у задоволенні своїх матеріальних і духовних потреб. Актуалізувалось прагнення людини до безпеки життєдіяльності, посилилось її прагнення досягти простору з розвиненою та безпечною соціальною інфраструктурою» [6, с. 68].

Разом з тим, «усе зростаюча точність і об'єктивність картини світу, яку людині дає сучасна наука й передові технічні засоби, спричинює, як не парадоксально, усе більший її інтерес до містичних предметів, подій, процесів» [6, с. 67]. «Умберто Еко, Ульріх Бек, Йохан Хейзінга, Стівен Армстронг та ін. доволі вмотивовано пишуть про наступ «нового середньовіччя» або «нового феодалізму», який стимулюється інформаційно-технічною революцією» [7, с. 8].

«Усе з'ясовано» в навколишньому світі – ця установка викликає протест у світовідчутті й світорозумінні навіть інтелектуала, не кажучи вже про широкі маси населення в усіх сучасних соціокультурних системах. Відкритість світу в аспекті наукового пояснення викликає розчарування в індивіда і провокує його на пошуки загадкових, не пізнаних поки ще людьми речей» [6, с. 67]. У соціально-турбулентному просторі цей інтерес підживлюється «невпевненістю у майбутньому та очікуванням новітніх версій «кінця світу», що

тиражують сучасні ЗМІ через апокаліпсичні медитації щодо невідворотності ядерної та екологічної катастроф» [7, с. 8]. Все це пояснює інтерес до «діяльності, що навмисно або помилково імітує науку, але по суті такою не є... Астрологія, хіромантия, знахарство, магія (біла, чорна, сіра), парапсихологія (телепатія, левітація), нейролінгвістичне програмування, нетрадиційна медицина» [6, с. 67] з кінця минулого століття набувають особливої популярності. «Знову виходять на історичну арену ворожбитів, ясновидців, цілителів, гадалок, екстрасенсів. Астрологічні прогнози в сучасних ЗМІ передаються разом з прогнозами погоди... гороскопів нині складається в тисячі разів більше ніж у Середньовіччі» [7, с. 8–9].

Посиленню містичного компонента у світогляді сучасної людини сприяють також ризикованість, віртуалізація суспільного й індивідуального життя, ослаблення соціального контролю, криза науки, освіти й культури тощо.

Гідною відповіддю науки у конкурентній боротьбі з псевдонауковими формами світогляду у соціально-турбулентному просторі постає її прагматизація та комерціалізація, перевага установки на інновації та утилізацію знання, що націлені на пошук шляхів перетворення наукового потенціалу в ресурс для забезпечення конкурентоспроможності, економічного і стійкого зростання. Адже статус сучасної науки оформлюється насамперед у сфері споживання; знання розцінюється як ресурс, товар, послуга, що викликає обґрунтовані побоювання, що наука може переродитися у галузь господарсько-виробничої діяльності.

Л. Броннікова відзначає, що «сучасна наука має принципи відмінності від класичної. Центр ваги сучасних наукових досліджень перенесений з процесу отримання та обґрунтування наукового знання на його практичне застосування в сфері економіки» [3, с. 31]. Відповідно відбувається переосмислення головних функцій науки: пізнавальна або когнітивна функція науки стає в деякому розумінні вторинною, другорядною, в той час як соціальна або практична її функція висувається на перший план. Суспільство створює попит на новітні технології, інновації, а не на пояснення феноменів; цілком достатньо, що наука дозволяє їх утилітарно трансформувати. Тобто істина в сьогodнішній технонауці вже начебто і не є ідеалом пізнавальної діяльності – замість неї цінується ефективність методів, що застосовуються. Отже, «принципи та схеми дій, що є відпрацьованими спочатку в дослідницьких установах, застосовуються не тільки для отримання нових знань та розробки нових технологій, але й для обслуговування багатьох видів практики – промисловості, сільського господарства, медицини, оскільки саме ці сфери життєдіяльності соціуму зазнають певних змін під впливом нових технологій».

З таких позицій Броннікова стверджує далі, що головне завданням інноваційної діяльності полягає у «створенні розмаїття нових товарів та послуг» [3, с. 31]. Втім, очевидно, що для самої науки економічні ефекти від застосування на практиці її відкриттів є побічним ефектом.

Тенденцію прагматизації та комерціалізації науки детально обґрунтував Д. Белл у своїй концепції постіндустріального суспільства, показавши, що інформація почала відігравати роль товару і стала рушійною силою суспільного життя, що згодом сприяло утворенню так званої «економіки знань» [14]. «Базою для створення економіки знань, безумовно, є наукова діяльність, яка є провідним джерелом створення та дифузії нових знань, ідей, технологій, продуктів. Інформаційна революція, стрімке поширення нових знань стали вирішальною точкою біфуркації, тобто точкою неповернення в початковий стан для всіх сфер людської діяльності, коли колишні форми функціонування підприємницьких структур і суспільства в цілому стають неможливими» [12, с. 230]. «Ініціація процесів самоорганізації соціально-економічних, науково-інноваційних систем відбувається в точці біфуркації – моменті порушення стійкості еволюційних режимів відповідних систем, що приводить до виникнення квантового спектра альтернативних віртуальних сценаріїв еволюції» [8, с. 39]. На думку О. Решетняка і О. Сахненка, така ситуація біфуркації в економіці «обумовлює необхідність вибору майбутньої траєкторії розвитку. Такий вибір, повторюючись багаторазово, призводить до неоднозначних результатів у майбутньому, створюючи невизначеність, скорочуючи горизонт видимості кінцевого стану» [12, с. 230].

Як слушно стверджує Л. Броннікова, сьогодні процес прагматизації і комерціалізації науки триває: «Виробництво наукового знання виключно в контексті його застосування, скорочення обсягів суто теоретичних наукових досліджень пояснюють появу нових епістемічних стратегій» [4, с. 36]. Провідним трендом розвитку науки стає її трансдисциплінарність – сучасний стан наукового пізнання, який являє собою сполучення фундаментальних і прикладних досліджень, тобто досліджень, орієнтованих на пізнання базових надконтекстуальних наукових істин, і досліджень, спрямованих на отримання контекстуальної ситуативної вигоди. Іншими словами, трансдисциплінарність являє собою новий рівень інтегрованості науки в суспільство. Трансдисциплінарність покликана вирішувати не просто масштабні наукові проблеми, які не вписуються в кордони однієї науки, але й певні соціальні завдання, і саме для цього вона звертається до міждисциплінарності як взаємодії різних дисциплін: «Значна частка досягнень сучасної науки є наслідком міждисциплінарних та трансдисциплінарних форм дослідницької діяльності.

В наш час трансдисциплінарність виконує завдання вирішення комплексних наукових проблем і соціальних завдань, розширює можливості взаємодії різних дисциплін» [4, с. 37].

Броннікова справедливо вважає міждисциплінарність наслідком того, що наука остаточно перетворилася на колективну творчість: «На початку 20 століття у колективній науковій діяльності вбачали співробітництво представників конкретної наукової дисципліни або міждисциплінарної групи вчених, що працює у тому чи іншому науковому напрямку... Діяльність наукового співтовариства передбачає процеси вільної комунікації в науковому середовищі, а також наявність механізмів формування та підтримання наукової традиції (М. Полані, Т. Кун). Очевидно, що аналіз структури і функціонування наукового колективу багатьма представниками філософії та соціології науки акцентує увагу на вивченні саме колективної, а не індивідуальної наукової діяльності» [4, с. 37]. Втім, трансдисциплінарність потребує все ж подолання кордонів не стільки у соціальній комунікації вчених, скільки епістемологічних і дисциплінарних кордонів у свідомості кожного з них.

Варто зауважити, що попри те, що наука є колективною діяльністю, відповідальність за наслідки цієї діяльності – як позитивні, так і негативні – є персональною. Дійсно, як винагороду має отримувати лише той, хто її насправді заслужив, так і покарання має отримувати винний, хто сам був ініціатором, організатором чи виконавцем, а не той, хто «стояв поруч», чи кого «дописали» у співавтори. Можливо, тому настільки важливими сьогодні є питання академічної доброчесності, які загострюють увагу, зокрема, на авторстві публікацій, на ретельності цитувань, на чіткому визначенні міри участі того чи іншого автора у науковому відкритті.

З одного боку, це може виглядати як наголос на принципі індивідуалізму у науковому житті, який, як вважає, наприклад, Л. Броннікова «полягає в запереченні необхідності вивчення особливостей колективного характеру наукової діяльності» [3, с. 33]. Так, за приклад вона бере позицію французького соціолога і філософа П'єра Бурд'є, який стверджував пріоритет конкуренції між науковцями як рушій розвитку науки: «колективний порядок науки створюється за допомогою анархії конкурентної боротьби зацікавлених дій, підчас якої над кожним агентом – а разом з цим і над всією групою – тяжіє зовнішньо неузгоджене перехрещення індивідуальних стратегій» [2, с. 112]. Все ж маємо заперечити: наука була би неможлива, якби нею керувала анархія. Звісно, конкуренція в науці завжди наявна і завжди важлива, але лише – в рамках правил здійснення наукової діяльності.

Так, український філософ М. Бойченко зауважує: «Академічна доброчесність не є також предметом змагання у марнославстві: послідовність і принциповість у пошуках істини є передусім внутрішнім питанням для кожного науковця, а вже внаслідок цього вони можуть стати підставою для зовнішнього визнання – іншими науковцями, освіченою публікою, нацією, людством» [1, с. 102]. Однак, така внутрішня принциповість має спиратися на етос академічної спільноти: «Хоча академічна доброчесність неможлива без принципової позиції самої особи, причетної до академічної сфери, її рішучої налаштованості бути доброчесною, однак – «один у полі не воїн»: неможливо переоцінити роль інституційних закладів в утвердженні і захисті академічної доброчесності. Можна скільки завгодно звертатися до правових (суд), політичних (різноманітні публічні викривальні та агітаційні кампанії), економічних (штрафи, пониження у статусі і навіть звільнення з роботи), навіть до моральних (неформальний осуд) засобів боротьби з академічною недоброчесністю, однак, єдиний надійний шлях утвердження академічної доброчесності – це повноцінне функціонування основних академічних закладів: університетів, науково-дослідних інститутів, академій» [1, с. 103].

Звичайно робота в цих напрямках ще далека від завершення, і потрібні подальші зусилля наукової спільноти, громадських організацій і політичної еліти для здійснення таких планів.

Разом з тим підкорення науки виключно комерційним інтересам несе в собі чисельні загрози. Більш того, навіть впровадження некомерційних наукових відкриттів час від часу несе з собою наслідки непередбачувано негативні. У суспільно-турбулентному просторі наукове знання може бути застосовано проти людини і природи, навіть при певних обставинах перетворитись, як стверджує Л. Броннікова, на «своєрідний різновид зброї масового знищення». Тобто, знання вмнашу турбулентну епоху – «це не тільки сила, а й небезпека, для протидії якій необхідно створювати нові соціальні бар'єри та фільтри» [3, с. 32]. Тому в умовах зростаючої комерціалізації науки закономерно виникає питання контролю над науковою діяльністю, вирішення якого уможливорюється через «створення етичних та екологічних комітетів, що мають право контролю та заборони (у випадку необхідності) наукових досліджень, котрі загрожують безпеці та принципам гуманності... Аморальне застосування наукових досягнень має місце у промисловості (передусім, у фармакологічній та харчовій) і у сільському господарстві у тих випадках, коли наука безконтрольно починає «обслуговувати» бізнес та приватні інтереси» [3, с. 32]. Тому сьогодні у багатьох країнах світу, зокрема «у США обов'язкової етичній експертизі

підлягають не лише біомедичні дослідження, але й психологічні, антропологічні та інші» [3, с. 32].

Висновки. Підводячи підсумки проведеного дослідження, зазначимо наступне. Соціально-турбулентний простір як місце, де відбуваються події, явища і процеси, що характеризуються нестійкістю, нестабільністю, невизначеністю, непередбачуваністю та регулярні або хаотичні переходи від безладу до порядку і назад, особливо гостро відчуває наступні виклики глобалізованого світу: нерівномірно розподілений фінансовий капітал, різноманітність культур і життєвого укладу, розширення інформаційного середовища людині, що супроводжується маніпуляціями масовою свідомістю, цифровим насильством і несправедливістю, змінами взаємовідносин між людством та біосферою, стиранням роздільних ліній між станом війни і миру. Вони у свою чергу зумовлюють суттєві зміни соціокультурних орієнтацій, коли одні відчувають крах ідейної системи координат й розвиток одного з трьох негативних сценаріїв реакції людини і суспільства на явища соціальної турбулентності (деградації, сегментації суспільства або відмови від всіх соціальних зв'язків), інші – сплеск соціальної активності й прагнення до різноманітних форм реалізації власного творчого потенціалу. Іншим вектором змін соціокультурних орієнтацій людини та суспільства в умовах соціальної турбулентності є поширення прагматичних настанов і посилення впливу логіки здорового глузду або актуалізація містичного компонента у світоглядній карті сучасної людини.

Відповіддю науки у конкурентній боротьбі з псевдонауковими формами світогляду у соціально-турбулентному просторі постає її прагматизація та комерціалізація, що націлені на пошук шляхів перетворення наукового потенціалу в ресурс для забезпечення конкурентоспроможності, економічного й стійкого зростання. Відповідну тенденцію детально обґрунтував Д. Белл у своїй концепції постіндустріального суспільства, показавши, що інформація почала відігравати роль товару і стала рушійною силою суспільного життя, що згодом сприяло утворенню «економіки знань». Провідним трендом розвитку сучасної науки стає її трансдисциплінарність, що характеризує якісно новий етап інтегрованості науки в суспільство, а також нову модель взаємодії знання і суспільства, що ґрунтується на прагненні розглядати наукові досягнення через призму людини, в контексті становлення технологічно зручного для людини світу. Особливості розвитку сучасної науки також визначаються тиском загрози тероризму, військових зіткнень та локального або ж соціального вибуху. Відповідно перед наукою стоїть завдання не лише захистити власний розвиток та суспільство в цілому від цих деструктивних факторів, але й

протидіяти небезпеці, що виникає під час збройних конфліктів або внаслідок війн та воєнних дій. Окреслені фактори зумовлюють зростаючу потребу в підвищенні інноваційної спроможності науки, що полягає в її здатності створення новацій з метою подальшої трансформації їх в інноваційні продукти. Зміцнення інноваційного потенціалу вітчизняної науки вимагає перегляду й вдосконалення усіх етапів інноваційного процесу з метою створення ефективної взаємодії «наука-освіта-економіка-інновації». У цьому зв'язку потребують подальшої реалізації й розвитку окреслені у Концепції розвитку НАН України на 2014–2023 роки завдання й пріоритети.

Література

1. Бойченко М. Інституційні засади академічної доброчесності: філософська та правова концептуалізація. *Філософія освіти*. 2019. № 1 (24). С. 97–114.
2. Бурдые П. Поле науки /пер. с фр. Москва : Праксис, 2002. 235 с.
3. Броннікова І. В. Специфіка науки і наукової комунікації на початку XXI століття. *Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія*. 2012. № 2. С. 31–34.
4. Броннікова Л. В. Суспільство знань і постнекласична наука: взаємовплив контекстів. *Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія*. 2015. № 2 (22). С. 35–38.
5. Зубов В. О. Світоглядні пошуки сучасної людини. *Культурологічний вісник : науково-теоретичний щорічник Нижньої Наддніпряни*. 2013. Вип. 30. С. 119–123.
6. Зубов В. О., Кривега Л. Д. Соціальна турбулентність як підґрунтя змін у світоглядних настановах сучасної людини. *Актуальні проблеми філософії і соціології*. 2015. Вип. 8. С. 66–68.
7. Кисельов М. М. Філософія у сучасному вітчизняному освітянському процесі (передслово). *Філософські основи наукових досліджень*. Київ : Інтерсервіс, 2019. С. 5–11.
8. Кондратьєва Т. В. Точки бифуркації на траєкторії розвитку соціально-економічних систем. *Економічний вісник Донбасу*. 2015. № 2. С. 39–44.
9. Панченко О. А. Информационная безопасность ребенка: монографія. К. : КВІЦ, 2016. 380 с.
10. Панченко О. А. Психологические аспекты турбулентности информационной среды. *Причорноморські психологічні студії*. 2017. Вип. 1. С. 3–7.
11. Панченко О. А. Соціалізація особистості в умовах інформаційної турбулентності. *Актуальні проблеми психології*. 2017. Том I. Вип. 52. С. 87–92.
12. Решетняк О. І., Сахненко О. І. Особливості управління науково-інноваційними системами в умовах економіки знань. *Бізнес Інформ*. 2020. № 2. С. 225–235.
13. Самопроекування особистості у дискурсивному просторі: монографія / Н. В. Чепелева, М. Л. Смільсон, О. В. Зазимко, С. Ю. Гуцол [та ін.] ; за ред. Н. В. Чепелевої. К.: Педагогічна думка, 2016. 232 с.
14. Bell D. The End of Ideology: On the Exhaustion of Political Ideas in the Fifties. Harvard : Harvard University Press, 2000. 540 p.

Анотація

Кубальський О. Н. Зміни соціокультурних орієнтацій людини в епоху соціальної турбулентності: роль і значення науки. – Стаття.

Розглядається проблема суттєвих світоглядно-аксіологічних, соціокультурних, поведінково-мотиваційних змін в орієнтаціях людини глобальної доби соціальної турбулентності. Кожна особа і людство в цілому змушені змінюватися, зустрічаючись з інформаційною реальністю, сповненою невизначеністю, нестабільністю, непередбачуваністю. Простір соціальної турбулентності вимагає нових реакцій, дій, життєтворчих стратегій. В дослідженні обґрунтовується позиція, за якої особливу роль в нових соціокультурних орієнтаціях людини має відігравати наука.

Підкреслюється, що провідним трендом розвитку сучасної науки стає її трансдисциплінарність, що характеризує якісно новий етап інтегрованості науки в суспільство, а також нову модель взаємодії знання і суспільства, що ґрунтується на прагненні розглядати наукові досягнення через призму людини, в контексті становлення технологічно зручного для людини світу. Особливості розвитку сучасної науки також визначаються тиском загрози тероризму, військових зіткнень та локального або ж соціального вибуху. Відповідно перед наукою стоїть завдання не лише захистити власний розвиток та суспільство в цілому від цих деструктивних факторів, але й протидіяти небезпеці, що виникає під час збройних конфліктів або внаслідок війн та воєнних дій. Окреслені фактори зумовлюють зростаючу потребу в підвищенні інноваційної спроможності науки, що полягає в її здатності створення новацій з метою подальшої трансформації їх в інноваційні продукти. Зміцнення інноваційного потенціалу вітчизняної науки вимагає перегляду й вдосконалення усіх етапів інноваційного процесу з метою створення ефективної взаємодії «наука–освіта–економіка–інновації».

Ключові слова: соціальна турбулентність, соціокультурні орієнтації, трансдисциплінарність, інновації, наука.

Summary

Kubalskyi O. N. Changes in human socio-cultural orientations in the era of social turbulence: the role and importance of science. – Article.

The problem of significant worldview-axiological, socio-cultural, behavioral-motivational changes in human orientations of the global era of social turbulence is considered. Each person and humanity as a whole are forced to change, meeting the information reality, full of uncertainty, instability, unpredictability. The space of social turbulence requires new reactions, actions, life-creating strategies. The study substantiates the position that science should play a special role in the new socio-cultural orientations of man.

It is emphasized that the leading trend in modern science is its transdisciplinarity, which characterizes a qualitatively new stage of integration of science into society, as well as a new model of interaction between knowledge and society, based on the desire to consider scientific achievements through the prism of man. The peculiarities of the development of modern science are also determined by the pressure of the threat of terrorism, military clashes and local or social explosion. Accordingly, the task of science is not only to protect one's own development and society as a whole from these destructive factors, but also to counteract the dangers that arise during armed conflicts or as a result of wars and hostilities. The outlined factors determine the growing need to increase the innovative capacity of science, which is its ability to create innovations in order to further transform them into innovative products. Strengthening the innovation potential of domestic science requires revision and improvement of all stages of the innovation process in order to create effective cooperation «science–education–economics–innovation».

Key words: social turbulence, socio-cultural orientations, transdisciplinarity, innovation, science.